

CZYM JEST GLOBALIZACJA?

**Recenzja: Adam Nobis, *Studia globalne. Wprowadzenie*,
Wyd. Chronicon, Wrocław 2014 (s. 162)**

Leszek Kopciuch

We współczesnym dyskursie, podejmującym problemy kulturowo-cywilizacyjnej tożsamości dzisiejszego świata, tak bardzo przyzwyczailiśmy się do używania słów: globalizacja, świat globalny, procesu globalizacyjne, że mógłby powstawać pozór, jakoby było jednoznacznie wiadome, czym jest sama globalizacja i jej proces. I nawet jeśli nasze poglądy w tej kwestii różniłyby się od siebie, to tego typu różnice dotyczyłyby raczej jakichś kwestii szczegółowych, nie zaś tego, co zasadnicze. Istota globalizacji nie podpadałaby więc – jak się zdaje – pod takie zróżnicowanie i jego różne artykulacje.

W tak zarysowanym kontekście, książka Adama Nobisa *Studia globalne. Wprowadzenie* okazuje się ważnym przyczynkiem do właściwego rozumienia tych zagadnień. Pokazuje bowiem, jak bardzo mylne jest takie myślenie: ani nie istnieje jedna globalizacja, jako pewien jednolity proces, ani też nie ma wśród teoretyków zgody co do tego, czym ona w ogóle jest, jak należy ją datować, jak powinniśmy rozumieć jej najważniejsze etapy czy momenty. I wreszcie, że wiele wskazuje na to – przynajmniej w opinii niektórych jej teoretyków – że nie jest ona tylko własnością czy trendem czasów współczesnych, lecz ma raczej dużo dawniejszą proveniencję.

Książka Adama Nobisa składa się z krótkiego wstępu oraz ośmiu zasadniczych rozdziałów, łącznie ma 162 strony, a ukazała się nakładem wrocławskiego Wydawnictwa Chronicon. Do jej niewątpliwych walorów trzeba też zaliczyć fakt, że zawiera indeks nazwisk oraz obszerną bibliografię, w której każdy zainteresowany problematyką globalizacji czytelnik znajdzie wiele wskazówek bibliograficznych, ułatwiających znacznie drogę poszukiwania właściwej literatury „globalizacyjnej”.

Pośród cytowanych i przywoływanych przez Adama Nobisa tytułów, znaczną większość stanowią prace autorów zagranicznych.

Teksty, które składają się na poszczególne rozdziały książki, były już co prawda publikowane w internetowym czasopiśmie „Kultura–Historia–Globalizacja” (wydawany przez Uniwersytet Wrocławski). Niektóre z nich były też wcześniej drukowane w „klasycznej” formie papierowej – w kolejnych częściach serii *Historia – Kultura – Globalizacja* (wydawanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego). Ich powtórna publikacja w jednym tomie jest jednakże zamierzeniem i potrzebnym, i trafnym. Poszczególne teksty – właśnie dlatego, że zostały umieszczone w jednym zbiorze – ukazują bowiem w nierozproszony sposób różne strony, aspekty i konteksty procesów globalizacyjnych. Pokazują również ten sposób rozumienia problematyki „globalnej”, który jest charakterystyczny dla Adama Nobisa. Taka korzyść, którą zyskuje czytelnik, gubi się niewątpliwie wtedy, gdy teksty są rozproszone w różnych publikacjach.

W *Studiach globalnych* znajdziemy zarówno opracowania ogólne, zawierające analizy różnych kwestii, które są podstawowe dla globalizacji, jak również opracowania podejmujące ważne zagadnienia szczegółowe. Do pierwszej grupy tekstów należą artykuły opatrzone tytułami: *Wstęp do badań terenowych globalizacji; Datowanie początków globalizacji; Złożoność globalizacji, czyli różne globalne historie; Czy globalizacja istnieje?; O różnych globalnościach*. Do drugiej grupy tekstów należałoby zaliczyć opracowania: *Chiny i globalny kryzys; Lokalność i globalność: różne wymiary pieniądza; O świecie w różnych językach: dawniej i dziś*. Teksty prezentują spojrzenie na globalizację z perspektywy kulturoznawczej; ich autor pracuje w Instytucie Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

We wszystkich tekstach natykamy się na bogaty materiał przywoływanych różnych teorii. Gdy na przykład idzie o rozumienie i samo datowanie procesów globalizacyjnych, pojawiają się między innymi teorie, które sformułowali: Jan Michał Burdukiewicz (globalizacja jest charakterystyczna dla człowieka jako gatunku, w odróżnieniu od innych, „regionalnych” gatunków naczelnych, w związku z czym początki globalizacji wiążą się w ogóle z początkami człowieka); Bogusław Pawłowski (dla którego globalizacja to proces kulturowej konwergencji, a więc „to jednak coś innego niż ekspansja migracyjna jakiejś populacji”); Arjun Appadurai (dla którego globalizacja to specyficzny trend czasów współczesnych, a charakteryzuje ją „wzajemny związek pomiędzy przekazem informacji za pomocą elektronicznych mediów a współczesnym

masowym przemieszczaniem się ludzi”); Saskia Sassen (podkreśla rolę cyberprzestrzeni, ale – inaczej niż Appadurai – nie akcentuje współczesnego „zerwania” z przeszłością); Thomas Friedman (dla którego globalizacja ma swe początki w okresie po rozpadzie dwubiegunowego porządku zimnowojennego, choć zarazem traktuje on ją również w szerszej perspektywie czasowej i wyróżnia jej trzy epoki); Immanuel Wallerstein (który twierdzi, że współczesny porządek globalny rodzi się w Europie około 1500 roku); Fernand Braudel (który sądzi, że początki współczesnego kapitalistycznego porządku globalnego sięgają XIII wieku); Janet Abu-Lughod (wedle niej afro-euro-azjatycka ekumena istniała już przed drugą połową XIII wieku); David Wilkinson (datujący początki globalizacji na rok 1500 p.n.e – gdy formowały się związki handlowe, polityczne i kulturowe pomiędzy Egiptem i Mezopotamią); Andre Gunder Frank i Barry K. Wills (współczesny globalny system oparty na kumulacji kapitału ma co najmniej 5000 lat); Ulf Hannerz (globalność to cecha ludzkiej kultury jako takiej i jest równie stara, jak ta kultura).

Wyliczone nazwiska i ujęcia to tylko przykłady. Wskazywanie mnogości różnych, czasami wykluczających się ujęć, to cecha charakterystyczna dla wszystkich zawartych w tej książce opracowań. Analizując zalety mówienia o wielu różnych procesach globalnych (zamiast o jednej globalizacji), Adam Nobis wlicza następujące korzyści: 1) unikamy arbitralności, polegającej na preferowaniu jakiejś określonej klasy zjawisk, kosztem pomijania innych; 2) formułujemy bardziej szczegółowy obraz rzeczywistości społeczno-kulturowej; 3) dajemy jej obraz bardziej złożony, uwzględniający niuanse, nieuproszczony. Co prawda w książce tej nie znajdziemy jednoznacznej deklaracji Autora co do przyjmowanej przez niego ogólnej koncepcji globalizacji, niemniej z tych stwierdzeń, które on *explicite* formułuje, wyłania się obraz stanowiska pluralistycznego.

Wielość prezentowanych ujęć, jakby panoramicznych ich przegląd – dokonywany w kontekście problemów uwidoczniionych w tytułach kolejnych rozdziałów – nadaje książce także walor dydaktyczny. Książka ta może bowiem być pożyteczną lekturą zarówno na różnych kursach propedeutycznych, jak i stanowić porządkujące wprowadzenie do bardziej zaawansowanych studiów nad globalizacją¹.

¹ Trzeba tu odnotować, że Adam Nobis opublikował także niezwykle obszerną rozprawę (ponad 600 stron) *Globalne procesy, globalne historie, globalny pieniądz*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław. Jej recenzja ukaże się w jednym z następnych numerów „Kultury i Wartości”.

I jeszcze jedno trzeba podkreślić. Mogłoby się bowiem wydawać, że mnogość omawianych w książce ujęć będzie powodowała, że po przestudiowaniu jej rozdziałów czytelnik nie pozostaje z jaką klarowną wiedzą na temat globalizacji. Sądzę jednak, że jest wręcz przeciwnie. Rzecz bowiem w tym, że świat jest pluralny, bogaty w mnogość różnic i szczegółowych odmierności. Dlaczego by więc inaczej miało być z globalizacją? Również ona, jako historyczny i współczesny proces – uczestniczy w tej różnorodności. I je właśnie trzeba uwzględnić, jeśli chcemy oddać naturę globalizacji. Książka Adama Nobisa znakomicie realizuje to zadanie.

LESZEK KOPCIUCH, habilitated doctor, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland. E-mail: leszek.kopciuch@poczta.umcs.lublin.pl.

